

Hürriyet ve Terakkî

Freedom and Progress

Doç. Dr. Şevki ADEM

Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğretim Üyesi

Assoc. Dr. Faculty Member of Çankırı Karatekin University

Özet

Hürriyet insanî özelliklerimizi ortaya çıkaran, insanın Allah'la arasındaki bağı kuran ve toplumları da terakki ettiren bir özelliğe sahiptir. İstibdat hürriyet ilişkisinde tarih boyunca ferdi ve toplumsal gelişmelerin hürriyet sayesinde ortaya çıktığı görülmüştür. Günümüz dünyasında da mevcut devletler analiz edildiğinde, hürriyet ve gelişmişlik arasında pozitif bir korelasyon görülmektedir. Hürriyetlerin geliştiği oranda gelişmişlik kriterlerinde de bir gelişme olduğu gözlemlenmektedir. Özgürlükler ile mutlu yaşama, gelir dağılımında eşitlik, hastalıklara karşı korunma vb. arasında doğrusal bir orantı göze çarpmaktadır. Bu çalışmada hürriyet kavramı çeşitli yönleriyle ele alınmakta ve hürriyet terakki arasındaki ilişki gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hürriyet, İstibdat, İman, Terakki, İnsan İradesi

---

Abstract

Freedom has a feature that reveals our human characteristics, establishes the bond between man and Allah, and makes societies progress. In the relationship between freedom and despotism, it has been observed that individual and social developments have emerged throughout history thanks to freedom. In today's world, when the existing states are analyzed, a positive correlation is observed between freedom and development. It is observed that there is an improvement in the development level as freedoms develop. There is a linear proportion between the freedom and happy life, equality in income distribution, protection against diseases etc.. In this study, the concept of freedom is dealt with in various aspects and the relationship between freedom and progress is revealed.

Keywords: Freedom, despotism, Belief, Progress, Human Will.

Hürriyet, Rububiyetine ait özelliklerini bilmesi ve Uluhiyetine dair sıfatlarını anlaması için Allah'ın insanlara verdiği emanetlerden birisidir. Yani, hürriyet insanı insan yapan ve Allah'la arasındaki bağı kuran vazgeçilmez bir özelliğidir.

İnsanlar dünyaya imtihan için gelmişlerdir. Bu imtihan meydanında hayır-şer, iyi-kötü, fayda-zarar ve benzeri zıtların mücadelesi vuku bulmaktadır. Hürriyet-istibdat çifti de bu imtihanın en önemli unsurlarından biridir. Bu mücadele zaman-ı Ademden bu yana devam etmiş ve kıyamete kadar sürecektir. Terazinin istibdat tarafı ağır bastığında, hürriyeti ihya hareketleri ve mücadeleleri olmuştur ve olacaktır. Namık Kemal'in ifadesiyle, insanlarda idrak olduğu sürece hürriyet talebi ve mücadelesi devam edecektir. Tarih bu mücadele örnekleri ile doludur. İslamiyet'in gelmesi ile hürriyet kuvvet bulmuş, hilafetin saltanata dönüşü ile istibdat kuvvetlenmeye başlamış, Hz. Hüseyin (r.a.) "hürriyet-i şer'iyeye" kılıcını çekerek istibdatı kaldırmak istemiş fakat istibdatın kuvvetleri olan cehil ve vahşetin ağırlığı maalesef hürriyeti bastırmıştır.

Bediüzzaman istibdat-hürriyet mücadelesinde hiç şüphesiz hürriyet tarafında yer almıştır. O, hürriyetin hararetli bir müdafaacısı olmuştur. Onun için hürriyet ihtiyacı, ekme ihtiyacından önde gelmektedir. Said Nursi, bir hürriyet fedaisidir. Üstadı en iyi ifade eden tanımlamalardan biri de "Hür Adam"dır.

Ademoğlu neden hürriyeti bu denli sahiplenmiş ve istibdada hayatları pahasına karşı çıkmıştır?

Sebebi bellidir: İstibdatın, Bediüzzaman'ın ifadesi ile "bağ ve bahçelerimizin kökünü kurutan" bir özelliği vardır. Yani, toplumun yaşaması için gerekli olan kaynakları kurutacak yakıcı bir ateş gibidir. Onun hayat bulması insanları sefalet ve zillete düşürmekte ve insaniyette sefil duyguların uyanmasına yol açmakta, insaniyeti mahvetmektedir. Ayrıca istibdat, gerek ilimde gerek idarede olsun çalışanların sermayelerini ve emeklerini sömürmekle "zulmün temelidir" de.

Hürriyetin, insanın imtihanının önemli bir parçası olması nedeniyle imanla da doğrudan bir bağlantısı bulunmaktadır. İman, insanın hürriyeti kâmil manada yaşamasını sağlarken, başkalarının hürriyetine müdahale etmemesini emreder. Ayrıca insanın imandan aldığı izzet, yiğitlik ve cesaret gibi hasletler, "tezellül ile tenezzül" gibi istibdata kapı açacak süflî hareketlerde bulunmasına müsaade etmez.

Fikir hürriyeti de denilen "hürriyet-i kelâma serbesti" asr-ı saadette meydana gelen mucizevi dönüşümün önemli meyvelerindendir. Muhtemeldir ki İslamiyet'in kabul görmesinde ve sahabelerin o zamanın medenilerine üstatlık yapmasındaki en büyük etkenlerden birisi de hürriyet olmuştur.

Hürriyet ile terakki arasındaki ilişkiye gelince:

İnsanlar dünyaya imtihan için gelmişlerdir. Bu imtihan meydanında hayır-şer, iyi-kötü, fayda-zarar ve benzeri zıtların mücadelesi vuku bulmaktadır.

İstibdadın aksine, hürriyet milletin çalışarak ortaya koyduğu semerelerin boşa gitmesine mani olur.

Dünyada mevcut devletler analiz edildiğinde, hürriyet ve gelişmişlik arasında pozitif bir korelasyon görülmektedir. Hürriyetlerin geliştiği oranda gelişmişlik kriterlerinde de bir gelişme olduğu gözlemlenmektedir. Özgürlükler ile mutlu yaşama, gelir dağılımında eşitlik, hastalıklara karşı korunma vb. arasında doğrusal bir orantı göze çarpmaktadır. Hatta özgürlüklerin artmasının ölüm oranı ve kuraklık gibi faktörleri bile olumlu etkilediği rapor edilmiştir.

Hürriyet toplumların terakki etmesinde nasıl bir katkıya sahiptir? Onun varlığının insanların tekâmül etmesine etkisi olur mu?

Bediüzzaman'a göre hürriyet insanda var olan hisleri, emelleri, âli duyguları ve ahlak-ı haseneleri uyandırmada İsrail'in borusu gibi etkili olabilecektir. Hürriyetin sesi, en derin gaflet uykusunda olanları bile uyandıracak etkiye sahiptir. Said Nursi'ye göre alem-i İslamın "maddî terakkiyatını ve istikbaldeki hâkimiyetini" sağlayacak beş kuvvetten ikisi hürriyettir.

Bunlardan yola çıkarak diyebiliriz ki, hürriyet havası terakki için gerekli olan heyecanı ve diğer duyguları, nisan yağmurlarının tohumların filizlenmesini etkilediği gibi etkileyecektir. Bu sebeple bizler de toplumda terakkiyi sağlayacak istidatların hürriyet yağmurları ile sulanıp verimle hale gelmesine imkân vermeliyiz. Soğuk havanın yeni açmış çiçeklerin hayatına son verip ağaçları meyvesiz bırakması gibi istibdadın yetenekleri köreltmesine ve meyvesiz bırakmasına fırsat vermemeliyiz.

Ayrıca istibdadın aksine, hürriyet milletin çalışarak ortaya koyduğu semerelerin boşa gitmesine mani olur. Çalıştıkça daha fazla ürün elde ettiğini gören fertlerde ve toplumda çalışma azmi artacaktır.

Hürriyetin olduğu yerde toplumdaki tüm birey ve kesimlerin söz ve fikir beyan etme hakkı vardır. Böyle toplumlarda bir mesele bireyler sayısınca farklı kişi tarafından ve ortak akılla düşünülür. 'İhlas Risalesi'nde birlerin yan yana gelmesi örneğinde anlatıldığı gibi çok daha güçlü bir etki meydana getirebilecektir.

Bireylerin ve toplumun hürriyeti, gizli yapılanmaların önüne geçebilir. Kendini ifade edebilen birey ve grupların gizlenme ihtiyacı olmayacağı gibi, bu tarz hareketlerin toplumda taraftar bulmasının da önüne geçilebilecektir. Kendini ifade edebilen insanlardan oluşan toplumlar daha mutlu olurlar, geleceğe daha güvenle bakarlar ve sosyal problemleri daha az olur.

Doğru habere ulaşma ve doğru haber verme hürriyeti idarecileri daha dikkatli olmaya yönlendirir. Keyfi işlerin ve su-i istimallerin önü bu sayede kesilebilir.

Hürriyet, insanların ve toplumların ortak talebidir. Fakat, hürriyetin nasıl olacağı ve sınırlarının nasıl belirleneceği konusu kişilere ve toplumlara göre farklılıklar arz etmektedir. İslamiyet, hürriyeti sunarken nefsin köleliğine giden sefahate de engel koymaktadır. Bu sınır insanıyeti ve toplumu korumak içindir. Nasıl ki bir tohum için aşırı su, gübre ve yüksek sıcaklık onun

hayat bulmasına engel ise, toplumlar ve kişiler için de sefahat içeren “sınırsız hürriyet” anlayışı, istidatların terakkisine değil gerilemesine yol açacaktır.

Diğer ifadeyle hürriyet sadece istibdadın zıddı değildir. Aynı zamanda sınırsız hürriyetle gelen sefahatin de zıddıdır ve insanı makul insan yapar. Ya da hürriyetin bir aşırı ucu sefahattir diğer aşırı ucu ise istibdattır denebilir.

Hürriyet için yapılan faaliyetler ve verilen emekler, istibdat-hürriyet-sefahat denklemine “doğru hürriyet”i ve böylece sırat-ı müstakim olarak da ifade edilen ve her Fatıha okuduğumuzda Rabbimizden hidayetini istediğimiz “adalet”i ve “denge”yi elde etmemizi sağladığı ölçüde kıymetlidir.

Soru: Hürriyetin sınırı nedir ve ne olmalıdır?

Cevap: İnsanı bozan, insanı insanlıktan çıkararak her tutum ve tavır hürriyetin alanının dışında kalır ve kalmalıdır. Kamu düzenini bozan davranışlar da elbette insanı da bozduğu için hürriyetin kapsamının dışındadır.

Hürriyetin iki boyutu var: Sadece başkasına zarar vermemek değil, kişinin kendi kendisine de zarar vermemesi lazımdır. Bunlar da yine Allah’ın bizim için koyduğu sınırlar ve bu sınırların belirsiz olduğu bazı istisnai hallerde de insanlığın ortak kararıyla belirlenecek sınırlar olmalı. Yoksa iktidarı bir şekilde elde eden birilerinin başkalarına koyduğu sınırları makul görmek mümkün de doğru da değil.

Soru: Hürriyet Rahman’ın hediyesi olduğu halde insanların doyumsuz hırslarıyla başkalarının hürriyetini yok etmeye çalışmaları insanlık âlemine çok pahalıya mal oluyor. Hürriyet havasının insanlık âleminde devamlı esebilmesi ve insanların yüksek hedeflerinin gerçekleşmesi için eğitimin temeline iman hakikatlerinin yerleştirilmesi gereği konusunda siz ne düşünüyorsunuz?

Cevap: İman ve hürriyet arasındaki bağ bu eğitim meselesinde de önemli. İmanlı insan başkasının hakkını da kendi hakkı gibi görür ve korur. Üstadın ifadesiyle padişahın hizmetkârı olan bir asker bir çobana tahakküm etmeyeceği gibi onun tahakkümü altına da girmeyecektir. Ayrıca imanlı bir nesil Allah’ın ona emanet verdiği duyguları kendisinin sınırlama hakkının olmadığını da bilir. Herkesin doğuştan gelen ve Allah’ın verdiği haklarının olduğunu kabul eder. O halde hürriyet için iman ilmi ve iman dersi önemlidir.

Soru: Hürriyet ile insan iradesi arasındaki ilişki nedir?

Cevap: Hürriyetinin gerçek sahibi insan değildir. Zira insanın ve iradesinin gerçek sahibi de insan değildir. Üstadın “hürriyet Rahman’ın bir hediyesidir” sözü ve “İnsanlar hür oldular ama Abdullah’lılar” sözü bu manayı vurgular.

Allah’ın bizim için koyduğu sınırlar ve bu sınırların belirsiz olduğu bazı istisnai hallerde de insanlığın ortak kararıyla belirlenecek sınırlar olmalı.

Hürriyetle Allah'a iman arasında bir bağ olduğu gibi hürriyetle kadere iman arasında da esaslı bir bağ var

İmanlı hürriyet Allah'a intisap edenin hürriyetidir. İman cüz-î iradenin sarfindan sonra Allah'ın kulunun kalbine ilka ettiği bir nur olduğuna göre hürriyet de bu nurun bir yansıması olarak bir mana ifade eder. İrade, imanı münafıklık riskinden kurtarır ve hakiki iman haline getirir.

Olayın bir de kader boyutu var elbette. Konuyu anlamak için Risalelerden bir metni okuyalım:

“Eğer desen: Kader bizi böyle bağlamış ve hürriyetimizi selb etmiştir. İnbisat ve cevelâna müştak olan kalb ve ruh için kadere iman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?

“Elcevap: Kat'a ve asla! Sıkıntı vermediği gibi, nihayetsiz bir hiffet, bir rahatlık ve ravh ve reyhânı veren ve emn ü emâni temin eden bir sürur, bir nur veriyor. Çünkü, insan kadere iman etmezse, küçük bir dairede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde dünya kadar ağır bir yükü, biçare ruhun omzunda taşımaya mecburdur. Çünkü insan bütün kâinatla alâkadardır. Nihayetsiz makasid ve metâlîbi var. Kudreti, iradesi, hürriyeti milyondan birisine kâfi gelmediği için, çektiği mânevî sıkıntı ağırlığı ne kadar müthiş ve muvahhiş olduğu anlaşılır. İşte, kadere iman, bütün o ağırlığı kaderin sefinesine atar, kemâl-i rahatla, ruh ve kalbin kemâl-i hürriyetiyle kemâlâtında serbest cevelânına meydan veriyor. Yalnız nefs-i emmârenin cüz'î hürriyetini selb eder ve firavuniyetini ve rububiyetini ve keyfemâyeşâ hareketini kırar.”

Demek hürriyetle Allah'a iman arasında bir bağ olduğu gibi hürriyetle kadere iman arasında da esaslı bir bağ var. Aksi halde iş bir batıldan bir batıla yani “benim iradem yok ki sorumluluğum olsun” ucuna gidebileceği gibi “irade de benim fil de benim, –haşa- kendi filimin hâlıkıyım” noktasına da götürebiliyor. Bu ise hürriyeti de anlamsız hale getiriyor.

Demek tercih ve isteme anlamındaki iradeyi abartıp “insan kendi fiilinin sahibidir” noktasına getirmemeli. Aksi halde iş “vücut da benim, hayat da benim, dilediğimi yaparım” saçmalıklarına gelip dayanıyor.

Soru: Hürriyetin terakki ile ilişkisi aynı zamanda tekâmül ile de ilişkili olduğunu göstermez mi?

Cevap: Evet, elbette. Biz seminerimize başlık olarak tekâmülü değil terakkiyi seçtik. Ama ferdin hürriyetinin anlamı kişinin hürriyetle tekâmül ve tekemmül etmesi. Hürriyetin toplumdaki boyutu da toplumsal hürriyetler sayesinde toplumun terakki etmesi. Demek tekâmül etmiş fertlerden oluşan bir toplum terakki edecektir.

“İnsan mı toplum içindir yoksa toplum mu insan içindir” şeklindeki çelişki sorusu anlamlı değil. Toplum bizatîhi bir varlık değil. Toplumu insanlar oluşturuyorlar. Zaten Bediüzzaman Hazretleri de bu sebeple “Hürriyet-i umumî, efrâdın zerrât-ı hürriyâtının muhassalıdır” diyor. Yani toplumun hürriyetleri ya da toplumsal hürriyetler dediğimiz şeyler aslında fertlerin

tek tek sahip olduğu hürriyetlerin toplamı ve ortak noktasıdır. Allah da Kur’ân’da “bir insanı öldüren bütün insanları öldürmüş gibidir” derken bir manada toplum denilen yapıyı değil ferdi esas tutmamız gerektiğini ders veriyor. Biz elimizdekinden yani ferdin hayatından ve hürriyetinden mesulüz. “Toplumun ayakta tutmak” ya da “kamu düzenini sağlamak” denilen şey bizim değil küllî iradenin sahibi olan Allah’ın takdirindeki bir husus.

Ama bir de şu var. Kamu hürriyetleri, meselâ basın hürriyeti gibi hürriyetler iyi kullanılmazsa ferdin düşünme hürriyeti de eksik kalır. Dolayısıyla kamusal hürriyetleri korumaya da önem vermek gerekiyor. Bugün devletlerin en önemli meselesi bu dengeyi bulmak ve korumak. Toplum için fertten vazgeçmeden toplumu ayakta tutabilmek.

Fertler tekâmül ederse toplum terakki eder. Tek bir hücrenin insanın bütünü yerine geçmesi söz konusu olamaz. Ama bazen bir hücre ya da organ hastalanır ve kanser gibi hastalığı bütün vücuda yayılır. Demek insan için toplumdan ve toplum için insandan feragat etmemek lâzım. Bilhassa kamu düzenini korumak adına masumu feda etmek anlamındaki adaletsizlikleri de yapmamak lâzım. Devletin devam ve bekası elbette önemlidir, ama devletin gerçek devam ve bekası istibdat ve zulümle değil ancak adalet ve hürriyetle olur.

Soru: Konuşmanızda bahsettiğiniz Hazreti Hüseyin’in hürriyet-i şer’iyye kılıncını çekip istibdadın başına havale etmesi meselesini açar mısınız?

Cevap: Malûm, İslâmiyet cahiliyeden kalma esareti ve istibdadı parça parça etti. Dört halife bir yandan Kur’ân’ı ve imanını ders verirken bir yandan da Kur’ân’ın devlet ve hürriyet anlayışını kurumsallaştırmaya çalıştı. Kısmen de başarılı oldu. Ama ardından kaderin izniyle hilâfet saltanata dönüştü. Devlet başkanının seçimle gelmesi kuralı maalesef bertaraf edildi. Bunun üzerine Hazreti Hüseyin bu yeni gidişata hürriyet adına itiraz etti. Yoksa o tarihteki meseleler birilerinin sandığı gibi sadece bir iktidar kavgası filan değil.

Bugün liselerdeki din dersi kitaplarında İslâm tarihi anlatılırken maalesef işin bu tarafı pek anlatılmıyor. Bir iktidar mücadelesi imiş gibi gösteriyor. Hâlbuki bu bakış olayı sıradanlaştırıyor ve dünyevileştiriyor. Demek doğru tarihi doğru kaynaklardan öğrenmemiz lâzım ki doğru sonuçlara varalım. Hürriyet kavramını önemsemeyen bir tarihçi Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin’in yaşadıklarına hürriyet penceresinden bakamaz. Bediüzzaman Hazretleri’nin bu konulardaki belki de en önemli özelliği tarihe doğru pencereden ve doğru prensiplerle bakması.

Hilâfetin saltanata dönmesi ve seçimli sistemin kalkması o gün nasıl istibdada kuvvet verdiyse günümüzde de hukuk devletinin ve müzakere kültürünün eksik olması devletlerin adaletten zulme kaymasına sebep oluyor.

Fertler tekâmül ederse toplum terakki eder. Tek bir hücrenin insanın bütünü yerine geçmesi söz konusu olamaz.

*Muhalefette
iken "hürriyet,
hürriyet"
deyip iktidar
olduğunda bu
sefer başkalarının
muhalefet
etme hakkını
ve hürriyetini
engellenen
siyasetçilerin
hürriyetten
istibdada nasıl yol
açtığını tarihten
ve bugünden
biliyoruz.*

Soru: Hürriyet ile muhalefet etme hakkı arasındaki ilişki nedir?

Cevap: İnsan hürriyeti aslında sadece kendisi için değil başkaları için de istemeli. Muhalefette iken "hürriyet, hürriyet" deyip iktidar olduğunda bu sefer başkalarının muhalefet etme hakkını ve hürriyetini engelleyen siyasetçilerin hürriyetten istibdada nasıl yol açtığını tarihten ve bugünden biliyoruz. İttihat ve Terakki Fırkası ile Bediüzzaman arasındaki ilişki de bu konuda bir örnektir. Ona "neden sen İttihat Terakki'den ayrıldın" denildiğinde mealen "hayır ben ayrılmadım, onlar kendi eski yollarından ayrıldılar ve benden de ayrılmış oldular" diyor ya onun gibi.

Bazıları önceki mazlumiyetini ve mazlumiyetten kurtulmak için verdiği mücadeleyi sonraki zalimiyetine paravan yapmaya kalkıyor. Hâlbuki hürriyet hususunda da ifrat ve tefritten uzak olmak lâzım.

Bazı dindar padişahların hatta halife oldukları halde masum kardeşlerini katletmeleri örneğinden de görüldüğü üzere maalesef ecdadımız muhalefetli bir devlet rejimi kurmayı başaramamış. Hâlbuki hilafet saltanata dönmemiş olsaydı ve seçimli sistemle hilafet geliştirilerek ve kurumsallaştırılarak devam etseydi bugün İslam toplumları kurdukları devlet sistemiyle Batıya bir anlamda ideal demokrasinin dersi veriyor olabilirdi.

Bir de şu var: Bediüzzaman Hazretleri diyor ya; bir millet cehaletle hukkunu yani haklarını ve hakkını korumayı bilmezse ehl-i hamiyet yöneticileri dahi müstebit ve baskıcı hale getirir. Yani adeta hamiyetli ve ehil yöneticiyi zalim hale getiren aslında onu denetleyip dizginlemesi ve sınırlaması gereken millettir ki cehaletiyle ve korkaklığıyla kendisini zulme muhatap hale getirir. İktidar sahiplerinin kendi yetkilerinin sınırsız olmasını istemeleri onlar açısından normal olabilir. Zira onlar da insandır, melek değil. Onların iktidarını sınırlandıracak bir beşerî iradeye daha ihtiyaç var ki buna muhalefet diyoruz. Zaten "hakimiyet milletin midir, Allah'ın mıdır" sorusuna cevap olarak "hakimiyet sadece Allah'ındır" diyenler, savrula savrula, sonuçta hükümdarın hakimiyetini Allah'tan aldığı ve dolayısıyla denetime ve muhalefete ihtiyacının olmadığını savunurlar.

Toplumun genelinin kabul ettiği bir hürriyet anlayışını herkesin istemesi lazım. Bunu başararsak nazik hürriyeti geliştiririz. Sadece kendi hürriyetimizi değil başkalarının da haklarını ve hürriyetini korumayı ve savunmayı bilmemiz lazım. İdareciler iktidarının sınırsız olmasını ister, ona had-dini bildirecek insanlara ihtiyaç var. Meşru biçimde tepki koymak önemli. Kamu düzenini bozmamak kaydıyla muhalefet etmek gerekli.

Ayrıca unutmamak lazım ki iktidar meşruiyetini bizzat kendisinden ve kendi varlığından değil muhalefetin meşruiyetinden alır. Bu sebeptendir ki Bediüzzaman Hazretleri "muhalefet meşru ve samimi bir muvazene-i adalet unsurudur" diyor. Meşhur sözdür: İktidar her ülkede var, muhalefet ise sadece demokrasilerde vardır. İslam Dünyasının ana meselelerinden biri de

meşru muhalefeti kurumsallaştırmayı başaramamış olmasıdır. Aslında bu durum sadece devlet iktidarında değil bütün sosyal tabakalarda ve sosyal yapılarda da görünüyor. Muhalefet fikrini genel olarak tüm katmanlarda geliştirmeye ihtiyaç var.

Bu muhalefetsizlik merakının üniversitelerde de çok ilginç bir yansıması var. Mesela Kıbrıs meselesi, Ermeni meselesi gibi çeşitli konularda üniversitelerin rektörleri senatolarının oybirliğiyle aldıkları kararları içeren bazı metinler yayınladılar. Bizim bu metinler Batı'da hiç ciddiye alınmaz. Zira herkes bilir ki bunca akademisyenin böyle netameli bir konuda aynı metin üzerinde anlaşıp "oybirliği" ile karar alması aslında mümkün değildir. Herkes bilir ki burada bir emrivaki vardır, bir tür istibdat vardır. Kamu hürriyetleri zayıflatılmıştır. Bu da bizi akademik dünyada sıkıntılı duruma sokuyor.

Maalesef bazı siyasetçiler muhalefeti düşmanlık gibi algılıyor. "Devlet benim, bana muhalefet devlete muhalefettir" diyorlar. Hatta "bana muhalefet devlete düşmanlıktır" diye düşünenler var. Bu bakış açısı insanı paranoikleştirir ve bir süre sonra etrafında olup farklı fikir beyan eden herkesi düşman olarak görmeye götürür. Böyle ülkelerde böyle dönemlerde hainler yani hain olarak damgalananlar hiç bitmez. Hâlbuki farklılık zenginliktir diyen ülkeler farklılığı fırsata çevirir ve iç düşmanı da dış düşmanı da bu sayede bitirir.

Hürriyetin ilimle ilişkisi nedir?

"İstibdat sömürür, hürriyet sömürüleni sahibine geri verir" denir. Mesela bir savaş kazanıldığında başarıyı komutan kendisine mal ederse aslında ortak başarıyı kendi istibdadıyla sömürmüş olur. Dünyanın dört bir tarafında bir ilim adamı hürriyetiyle ilim adamı olduğunda ilme ve adalete hizmet ediyor. Ama mesela Hitler'in zulmüne alet edilen ilim de bir ilim. Hürriyetin olduğu yerde ilim işe yarıyor. İstibdadın olduğu yerde ise ilim zulme alet ediliyor.

Bir de hürriyetin olduğu yerde ilimle elde edilen her buluş sahibine patentlenir. İstibdadda ise buluşu bulan ona sahip olamaz. Her şey devletindir ve herkes "ortalama"nın içinde kalır. Mesela Rusya'da herkes üniversite mezunu ama herkes ortalama seviyede. Batı'da ise üniversite mezuniyeti farklılaşmayı sağlamış. Bu da hürriyet ile mülkiyet arasındaki doğrusal ilişkiyi ortaya koyuyor.

Ayrıca hürriyet risk almayı sağlar, iradeye değer verir. Kâr zarar ortaklığına benzer. İstibdatta ise risk yoktur. Üretim karın tokluğundur. İnsan ise sahiplenmediği malı üretmeye gönüllü olmaz.

İnsanların ne üreteceğine kendisinin karar vermesi ferdi büyütür, toplumu çeşitlendirerek zenginleştirir. Devletin karar verdiği hallerde ise devlet büyür ama bu ferdin aleyhine bir büyüme olur. Devlet zengin ve güçlü olur ama devletin birer aleti durumuna düşürülen fertler insanlıktan çıkar, mäkineleşir, sefih, fakir ve ahlaksız hale gelir.

"Devlet benim, bana muhalefet devlete muhalefettir" diyorlar.

Meşveret
toplumsal alanda
hürriyetin
kapısını açacak
bir müzakere
zeminidir.

Hürriyet ve meşveret arasındaki ilişki nedir?

Meşveret fikirlerin hür olarak ifade edildiği bir ortamdır. Meşveret, karar almak ve ortak akli bulmak için yapılan müzakeredir. Meşveret hürse şahane fikirler çıkar ve netice güzel olur. Meşveret hür değilse, fikirler söylememiyorsa göstermelik iş yapılıyor demektir.

Meşveret toplumsal alanda hürriyetin kapısını açacak bir müzakere zemini. Toplum katmanları içinde meşveret hürriyeti kullanılabilir hale getirdiği gibi devletin şûralara dayanması da yine devletin verimliliğine kapı açar. Şûraya dayalı devlet modeli bu sebeple de tek adam anlayışına dayalı devlet modeline nazaran çok üstün. Bediüzzaman da bu sebeple “riyaset-i şahsiyenin (yani tek adamın reisliğine dayalı şahıscı sistemin) kat’iyyen aleyhindeyim” diyor.

Hakkârî’nin dağdaki bir madenin ruhsatının orman ile ilgili kısmının izninin alınabilmesi için Cumhurbaşkanının imzasının gerektiği ve madenin bu sebeple kapalı kaldığı bir sistem meşveret sistemi olamaz. Ankara’nın merkezindeki Saracoğlu Mahallesindeki lojmanların ne yapılabacağına devletin ilgili kurumlarının dört beş senedir karar veremediği ve mahallenin metruk halde kalıp yıkılmaya terk edildiği bir sistem meşverete dayalı bir sistem değildir.

Bugünkü devletin yükü ve vatandaşın devletten beklentileri, devleti, her konuyu tek adamın karara bağlayacağı bir devlet olmaktan çoktan çıkarmış. Tek adamın her konuya yetişmesi mümkün değil, yetişse de isabetli karar vermesi mümkün değil. Meşverete ve şuralara dayanan devlet ise yetkileri ve sorumlulukları da dağıtır ve denetim mekanizması ile yetinir.

Devlet demek öncelikle denetim demektir. Denetim mekanizması işlemezse ve görevliler hesaptan çekinmiyorsa sorumluluk almaktan kaçınması ve topu taca atması kolaylaştığı gibi suiistimal yapması da mümkün hale geliyor.

Hürriyetle samimiyet arasındaki ilişki ya da istibdatla münafıklık arasındaki ilişki nedir?

İnsan hür olursa samimi olur. İstibdat altındaki insanlar ise münafıklık riski ile karşı karşıya bırakılmış olur.

Günümüzde de birçok muhalifin zihninde, “bu hükümetin gizli ajandası var” endişesinin sebebi budur. İdeolojik düzen insanları siyasi ya da sosyal anlamda ikiyüzlü yapıyor. Baskı rejimi insanların ve grupların karakterinin oluşmasını da engelliyor. Hoca asistanını ya da öğrencisini sürekli ezerse onun karakteri oturmaz, bozulur. Kendisi hoca olduğunda da aynı şeyi öğrencilerine yapmaya çalışır.

Mesela karbon bir dizilişle kömürü ve diğer bir dizilişle elması verdiği gibi üçüncü bir formunda ise grafit denilen kaygan ve kaypak ürünü ortaya

çıkartır. İnsanın da mümin ve kâfirden başka grafite benzeyen kaygan ve kaysak bir kişilik türü olarak münafık türü de var.

Bundan çok değil on on beş sene önce, 28 Şubat döneminde, iş alabil-mek için yakasında koca koca M. Kemal rozeti takılı insanlar, şimdi par-maklarında tuğralı yüzüklerle ihale almaya çalışıyorlar. Yarın da başka şey-ler gündeme gelse bu kere insanlar bunu taklit edecekler.

İnsanlar dik duramayabilir. Ama herkesi dik durma imtihanına sokmak da gerekmez. Devlet hürriyet düzenini kurmalı ki insanlar güce karşı eğil-mek ya da eğilmemek riski ve stresi altında kalmassınlar.

Bize göre hürriyetin amacı nedir ve ne olmalıdır?

Mana-yı harfî ile mana-yı ismî kavramlarını ve yaklaşımını bu konuda da kullanmamız lazım.

İnsanı yaratıcısını nazara almaksızın bizzat ve kendi başına bir varlık olarak ele alan bir kısım Batılılar hürriyeti de bizzat insana ait bir değer ola-rak kabul ediyorlar. Bu kısım Batı'nın aklındaki ve elindeki hürriyet mana-yı ismî ile hürriyettir. Ölüm ve ötesini hesaba katmamış olan ve imanla bir-leşmemiş olan bir hürriyettir. Halbuki hürriyetin amacı bizzat hürriyet de-ğildir. Hürriyetin asıl manası insanı başkalarına kul olmaktan uzaklaştır-mak ve Allah'a yakınlaştırmaktır. Biz müminlerin hürriyetten kul olma ve Allah'tan başkasının önünde eğilmeme hürriyetidir. Mana-yı harfiden yola çıkan bu hürriyet anlayışı ahireti de hesaba katar.

O halde bizim elimizdeki hürriyetimiz ve bakışımız doğrudur, teorimiz iyidir. Bunu pratiğe dökmemiz önemlidir. Bizim hürriyetimiz bizim hem dünyamızı ve hem de ahiretimizi kurtarır. Onların hürriyeti ise onla-rın sadece dünyasını kurtarabiliyor. Demek onların bizim elimizdeki doğru ruha ve manaya ihtiyacı var. Bizim de onların elindeki doğru pratiklere ih-tiyacımız var. Batı'ya ne vereceğimizi ve Batı'dan neyi neden alacağımızı da bilirsek doğru iman ve doğru hürriyeti tüm dünya ölçüğünde ortaya çıkar-mış olacağız. Hakiki terakkiyi de sulh-u umumiye de böylece elde edeceğiz.

*insanı yaratıcısını
nazara almaksızın
bizzat ve kendi
başına bir varlık
olarak ele alan bir
kısım Batılılar
hürriyeti de bizzat
insana ait bir
değer olarak kabul
ediyorlar.*